

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОМУНИСТИК ПАРТИЯСЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
ФЕВРАЛЬ
11
СУББОТА
№ 31 (3484)
Өртээ 20 коп.

Ниити эртемниң ортумак школарынга (он чыл) болгаш тускай ортумак өөредилге черлеринге черлеринге уругларны болгаш аныяктарны өөрөдир арга-биле хоорайларга болгаш көдээ черлерге бүгү-ниити ортумак өөредилгени колдуунда боттандырар.

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйың хөгжүдериң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездиниң Директиваларының төлөвисилден.

БИЖИК ӨӨРЕДИЛГЕЗИН КҮШТЕЛДИРЕР

Ажылчы чоннарың материалдыг чаагай байдалың, культуруг дөңсөөн соода чокка бедир, оларны коммунист дугайың дугайыңда Коммунист партия доктаамал сыйың салып, эртек билге делем оруту оларның мурнуга кылгаар чогу-биле ажылчы берген. Бүгүниңниң мааны-ла чед чыл өөредилгеден ортумак өөредилге шилчир орутуга алдыгы беш чыл планында салдың турар.

Совет эрге-чагырганың чылдарында Тыва областың культуруг хөгжүдөсиде уруг чедикшиңнериң бирээни болза, чыңуң ортуунда бижик билбес чорутуң дүргени-биле уругтарың турар болур.

Бижик өөредилгезиң азымыңа ам он-он интеллигенттер ак-сеткиди азылдап, ол чугула азылды чедикшиңниң шилчирээр талазы-биле партия, совет органдарыңа эки дуалажың турар. Ону районда култармейжи эш Кызыл-Мадыр 25 кижини, Бай-Тайга районда комсомолчу эш Х. Чыбык 8 кижини, эш С. Сержиң 11 кижин өөрткөңөр, ол-ла районунуң Кара-Хөл суурда башкы эш Бомбу 27 кижин өөрдир турар. Ол ышкаш чоңу бижиксе өөрдир дөңс кылмаккай азылдап турарларын төбү көртүп болур.

Школарың башкыларың, партия, совет активчилери бижик өөредилгезиң идепкейли кириштирип, култармейжилерге методтуг дууламчыны чедикчир көртүп, оларны семинарларын эрттирип, эки азылды култармейжилерниң дүргөүгө солгушкуннарың практикалап турар. Бай-Тайга районунд төвөгө семинар эртек, оң түнөсиде районда бижик бөлүмнери органиастатыңып, 300 ажыл кижини өчкө хаара туткан. Районуң уруг өөредилге кидизи уруг улустан бижик өөредилгезиң херөө болдуң контролдоо алган. Ол ышкаш семинар Тес-Хем, Өвүр болгаш еске-даа районнарда болуп эрткөөн.

Бижик билбес болгаш биче бижикти чорукту уугулар талазы-биле азылдап уруг чедиктер барың моон-биле кады дөңсөсө чогуур. СЭКП-ниң район комитеттери, партия эге органдарыңа, ол ышкаш райкүсөмнар, көдээ Советтер чоңуну культуруг дөңсөөн бедириниң үндөсиде—бижик билбес чорукту уугулар херекти уруг политикагы азылды кылдыр өөртүп, ону хүн-бүрү удуруп, өчкө чогуур күчөгөңнениң салып келген болза, областың чогуур мааныг бүгү чоңунуң ортуунда бижикти билбес болгаш биче билди чорукту уугулар талазы-биле моон-даа уугу чедикшиңнер чедип алдыңан турар ийиң.

Чая-Хөл районда бижик өөредилгезиң дугайында бистиң корреспондентистиң бижээни болза: «Эртек чылдың эгезинде районга бижикти биче билди болгаш билбес 355 кижиге турган, олардан 180 кижини өөрдир-биле бижик бөлүмнериңе хаара туткан болза-даа, чүтлө 10 кижин бижик-ке өөрткөн. Ол орутуга 11 муң рубльди үндүрери көрдүңен турган болза, чүтлө 990 рубльди азылдаан. Бижик өөредилгезиң талазы-биле районда амгы байдалдар база-ла эртек чылдан дөңсөөлөй турар. Районуң уруг өөредилге кидизи (эргелекчөө эш Семко-оол), ВЛКСМ райкому (секретари эш Стад-оол) политикагы чугула азылды чедип үндөп көрбөй турар.

Устүдө айтыңган факт болза район Советиң күөсөки комитетиниң талазында ол чедиктериң чылдарыңаң хемчеглериң албааның, ол айтырымың райкүсөмонуң хурамыңа, район Советиң сессиямыңа тургуспааның болгаш бижик өөредилгезиң талазы-биле көдээ Советтерниң хурадаларыңа чугаалашпай турары болур. Ол ышкаш СЭКП райкомунуң колхозтарда, азыл органиастация черлеринде партия эге органдарыңаң секретариларыңдан бижик өөредилгезиң талазы-биле шыңгың негедени болгаш контролду тургуспай турарыңа азылтың турар. Оң-биле кады ол чугула азылды партия райкому, райкүсөмон чүтлө районда биле ВЛКСМ райкомунга идеген кылды, оларның ажыл-чорудуламыңа практикагы дууламчыны чедип көртүскөңи тодаргай-дыр.

Ол ышкаш чиктериниң еске-даа район-

нардан көртүп болур. «Кызыл районунуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиңде бижик билбес колхозчулар эмгекч. Оларны бижик өөредилгезиңе хаара тутар хамаан чок, ол ажыл шуут чорувастаан. Партия органиастацияның секретари эш Балдай-оол, комсомолчу — эш Мешке-оол, көдээ Советтин даргазы эш Самбыга олар өчкө күчөгөңгөй салбайн турар» — деп көдээ бижикчилер эштер Багыт-оол, Мендигот олар бижээң. СЭКП Кызыл райкому, оң пропаганда болгаш агитация кидизи үстүдө чиктерден чогуур түңдөдү кылдып, уруг улустан бижик өөредилгезиң херөө тодаргай удуруп, негедени күштедирер ужурут.

Партия, совет органдар бижик өөредилгезиңе уругчуңуң контролон боттандырар орутуга-биле партия эге органиастацияларың секретариларың, көдээ Советтерниң азылдакчыларың, район эргелекчилериң, школа директорларың отчеттарың СЭКП райкомнарыңаң ботторуңа, райкүсөмоннарың хурадаларыңа өй-өйдө дидил, илереткен чедиктериң чылдарыңаң талазы-биле шилчирээр хемчеглериң азыр херек. Бижик бөлүмнериң култармейжилеринге практикагы дууламчыны көртүрериң, бижик өөредилгезиңе көдээ интеллигенттиң кириштириң күштедирер чорукту чедип алдыр эргөжөк чугула.

Облово болгаш районнар бижик өөредилгезиң херөө амдыга чедир-ле эртекчид удуруп турар. Оң туржубайда, чедик кижиге бижик билбесиниң, чедик кижини бижикке өөрткөңнени тодаргай үчүдүн берип тургуспайн турар. Олар башкыларың бижик өөредилгезиңе чогуур-биле хамыгыңаң, чер-черде бөлүмнериң култармейжилеринге методтуг дууламчыны чедип көртүп келген. Бижик билбес чорукту уугулар болгаш бижик өөредилгезиң азымыңа күштедирер комсомол, профөвилел органиастацияларың база бир кол херөө болур турбүзе, ВЛКСМ обкому, профөвилелдериниң областың чөвүмелн база тодаргай хемчеглериң албайн турар.

ВЛКСМ обкому, профөвилелдериниң областың чөвүмелн болгаш облово уруг улустан бижик өөредилгезиң херөө үндөсиде билбес азылчилерин хемчеглериң комсомол, профөвилел органиастацияларың, школар башкыларың калба-биле кириштирип, олар бо азылга органиастация чорукту илеретип, оңу оперативтагы удуруга-биле хандырар ужурут.

Уруг улустан бижик өөредилгезиң херөө күрүнө дыка хөй түндүг азыл-хөргөңни үндүрүп турар. Ийчаарга уруг улустан өөредилге ноу — «Ужугла» чамдык черлерде чок болуп турар. Бижик бөлүмнериң тетрадьтар, карандаштар болгаш керосин, лампочкалар-биле чедик хандырбайн турар. Чоңуну бижик өөредилгезиңе таарымчалыг байдалың туртуругу хуулаңың уруг өөредилгезиң органиастари, салды азылдакчылары бижик бөлүмнериң кириштириң болгаш култармейжилериң чедик херекселериң биле бүрүн хандыртыңан, култармейжи бүрүңгө чогуур методтуг дууламчыны уругуң көртүңүңен, эң эки култармейжилерин дүргөүгөң каалап негерттиңген турары болур. Чер-черде бижик өөредилгезиң органиастат болуруңуң бүт-ле аргалары басте бар. Ол аргаларың партия, совет, уруг өөредилге, комсомол болгаш профөвилел органиастацияларың долзу-биле азылдаан турар ужурут.

Бижик өөредилгезиңде кол чүве болза, бөлүгү бүрүңүң уругуң азылдаан, кижилериң ийиң-чангыстап өөредилгезиң аргаы каала-даа органиастатыңан, кичөө бүрүңүң бедик денсеге эртек, култармейжилер болгаш бижик бөлүмнериң кириштириң өөредилге херекселериң биле бүрүн хандыртыңан, култармейжи бүрүңгө чогуур методтуг дууламчыны уругуң көртүңүңен, эң эки култармейжилерин дүргөүгөң каалап негерттиңген турары болур. Чер-черде бижик өөредилгезиң органиастат болуруңуң бүт-ле аргалары басте бар. Ол аргаларың партия, совет, уруг өөредилге, комсомол болгаш профөвилел органиастацияларың долзу-биле азылдаан турар ужурут.

Бистиң областың ажылчы чоннарың ортуунда бижик өөредилгезиң күштедирери — оларны коммунист тургузушкунуң херөөгө идепкейли кириштирериң бир чугула чүгү болур.

Сүттүң кышкы саалдазы бедээн

Уш айның иштинде октябрың дөңсөөгө чедир колхозтарның мал азымыңың фермаларыңа сүттү эртек кышкың бо-ла азыларында турганыңдан 59 хуу хөй-ну алган.

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министр-ствоу сүттүң ниити бугуруң үндүрү-гезиң көдүрөөни болза, колдуунда инек-териниң продуктулуңа белеткенден болган деп СЭТА-ның корреспондентистиң дидиңатан. Инек бүрүңүңен ортумак саалда бо үш айларың иштинде 1954 чылдың октябрыда турганыңдан бүдүн чартык катап бедик болган. Чүртүң шоолу-гүг өвөс колхозтарыңдан алдыга бүгү об-ластарда болгаш крайларда колхозтар сүт-түң кышкы саалдазың бедиктең.

Бышкы үдө инектериниң сүткүр бедик

продуктулуңуң бедирини дөңсөө социалисттиг чарышкы Чериновца областың колхозтары бирги чери ээлеп турар, олар үш айның иштинде ортумак-биле инектен 402 кило-грамм сүттү алган, 1954 чылдың бо-ла үе-синде турганыңдан ол 105 килограмм хөй. Рязаның колхозтары уруг чедикшиң-нерин чедип алган, олар ортумак-биле инектен 362 килограмм, эртек чылда-зыңдан 210 килограмм хөй сүттү саап ал-ган. Москва, Ленинград, Винница, Тула, Черкассы, Херсон, Сталин, Таласса болгаш чүртүң еске-даа хөй колхозтарың фер-маларыңа сүттүң ортумак саалдазың дыка көдүрөө.

СЭКП-ниң XX съездинге уткуштур

Сеткил ханышкын-биле

СЭКП-ниң XX съездиниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларының төлөвисилени Уугу-Хем району Ленин аттыг колхозтуң колхозчулары сеткил ханышкын-биле таныжың турар. Артель бугурулуңуң азыл участка-рының аайы-биле массалыг хурадалар болгулаан, азыл колхозчулар күш-ажылчы улам бедиктен хүзөгөлөргөң алган.

Колхозтуң малы менди болгаш хүр кыштагалар турар. С. Сотна, Х. Мая, Т. Селин болгаш оң-даа еске малчынар бо чылын төртүңөр чаш малды чидирг чокка естүрүп азырыңа белеткедип, кылмак азылдан турар. СЭКП райкомунуң МТС зонавыңиң талазы-биле секретари эш Тойбул-оол хову азымыңың ийгиги бригаданың Директиваларың төлөвисилени таныштырган, азыл 150 ажыл кижиге киришкен.

Колхозта агитколлективтиң (удурту-чуу эш Санчы) агитаторлары дагларда болгаш алаактарда малчынарда, тайга-да мал белеткен турар бригадаларга та-ндыдылган улам калбартын турар.

Колхозтуң тулуг бригадасында

Бай-Тайга районда Молотов аттыг көдээ ажыл-агый артелиңде бугурулуңуң талазы-биле чылын элөөң чугула тулугларың кылдыр көртүңүң турар. Чедир кылдымыңаңа база чаа тулар чурттага бажыңнарыңдан алдыга, автомашиналар гаражи, азыл, чурар бажың болгаш еске-даа чугула тулуглар бо чылын кылдыңан турар.

Партияң XX съездинге уткуштур калбарган бүгү улустан социалисттиг чарышкыңаң, тулуг бригаданың артель бугурулуңуң еске азыл участкаларыңда колхозчуларың деткичөө-биле биче эвөс азылдарың кылган. Кара-Хөл участкада чаа азылгың тускай черин органиаста-тан, ам колхоз төвүңде чаа, шыңгы чаа-ныңга бажыңыңаңа белеткен турар.

Колхозтуң сүт-баран фермамыңа уугу 60 метр, доорамы 10 метр казының ка-назын тулуп дооскан, ам кырын база ийиң дөңсөөлөргөң 30 базыла кирер ийиң ка-залары азылгада кирген. Амгы үдө 100 инек турар даш казының тудуң ба-за салып эгедей берген, азыл хергелээр 260 кубометр дашты белеткен алган.

Алдыгы беш чыл планың талазы-биле Директиваларың төлөвисилени танышпаш, колхозтуң тулуг бригаданы улам бедиктен күш-ажылчы хүзөгөлөргөң алган. Тулуг-га хергелээр ыш материалдарың февраль 14-ке чедир бүрүн белеткээр болгаш ону кышкы орук-биле шуптузун сөөртүп алыр. Амгы үдө муң азыл кубометр мал белет-кениңен.

Житомир область. Дзержинский районунд Чалов аттыг колхозунд хову азылдакчылары чакса эки белеткенип турар. Шөлгө 9.000 тонна хире едкети үндүрүп төккөн — ол болза, пландан дыка хөй болур. Мирноульск МТС-тиң септелге азылдан хостуг механикаторлары колхозчуларга дууламчы турарлар.

Чурукта: шөлгө едкө төп турары. Фото И. Савтунуу.

Чөөн-Хемчик районда

Чөөн-Хемчик районуң «Большевик» колхозунда чеди чыл школарың кол-лективти алдыгы беш чыл планының тала-зы-биле Директиваларың төлөвисилени танышпаш, школада өөредилге-кижи-диге азымыңаң негедениң дөңсөөлө-гө бедирини хүзөгөң. Ол ышкаш тө-рөөн колхозуңуң азымыңа башкылар коллективни болгаш өрү алаактарың өөренкичлери воскресниктер органиаста-п, дууламчыны шилчирээр.

Моон-биле кады келер өөредилге чы-лыңа белеткеди амдыгаштан эгелээр, ылаңгыя оттулар ийиң, септелге мате-риалдары белеткээр азымыңаң съездиниң ажытыңар хүнүңгө чедир четкел азы-рың хурада санал берген эртек дөңсө-лөп турган. Алдыгы беш чыл планының талазы-биле Директиваларың төлөвисил-ени школарың коллективти ханышкы-бизе өөренип турар.

Артем Русман—идепкейлиг хөй-ниипичи

Кызылдың алгы заводунуң сапог даар-мастерскаяның сапог дааркычы Артем Русман бо азымыңа дыка үр чыл-дарда азылдап келген. Бо үениң дүргө-үндө ол сапог даарыңың мергежи-лин эки өөренип алганыңдан дүргөүгөң ма-стер аларган.

Партияң XX съездинге алдар бол-дурган коллективтиң ежигүнериң со-циалисттиг чарышкыга кирген Артем Рус-ман бугурулуңуң ай планың үргүчү азыр күтүсөдүп, чүтлө эки болгаш кончул эки шымарың продукцияны берип турар.

Ол чүтлө бугурулуң азымыңа мурна-чы болуп турар эвөс, ханыш коллективте хөй-ниипичи азымыңа база идепкейлиг кирип турар. Эртек чылдың төңгү-дө коллективтиң ежигүнери оңу сапог даар-мастерскаяда профкомунд дарга-зыңа сонуп алганар.

Бодунуң ол хүзөгөлөзүн Артем Русман ак-сеткиди күтүсөдүп турар. Бугурулуңе планың күтүсөдүп, күш-ажылчы бугуру-лугуң бедир болгаш партияң XX съездинге чедикшиңниң ужуракыр дөңс социалисттиг чарышкы коллективте үр-түңдөй калбартырыңа профөвилел органиастация биче эвөс ролюду ой-на.

Мастерскаяның профөвилел органиаста-циясы социалисттиг чарышкың түңдөй чогуур өйдө үндүрүп, оң шыларакчы-ларың күш-ажылчы чедикшиңнерин ха-на солгунуң дамчытыр чырыдып турар. Чарышкың түңдөй бугурулуң хурадаларыңа чугаалажып, азыл илерөөң чедик-терини уугуларыңың тодаргай оруктарың айтың турар.

Социалисттиг чарышкың бугурулуңе идигали бедип, бугурулуңе планың азыр күтүсөдүп турар мурнакчыларың саны көдүрөө. Бугурулуңе күш-ажылчы органиастаашкының ежигүнериң түң-дөңдө дөңс планың онаалгаларың чедикшиңниң күтүсөдүп турар.

Артем Русман—бугурулуңе азылчы-ларың амдырал байдалыңа таарымча-лы байдалы тургууларың уруг күчөгөң-гейи салып, азылчыларың бажыңна-рыңа барып, оларны негеделериң дугайында администрация черинге айткырың тургузуң, оңу өй-шамда харылап берип турар. Профөвилел органиаста-цияны даргазыңың ийиң сыйгыш чоңаты-рың коллективтиң азылчылары улуу-бизе үндөп, оң чедикшиңниң азылда-рыңа дууламчы стурларлар.

Сапог даар-мастерскаяның азыл-чылары бо хүнерде партияң XX съездиниң ССРЭ-ниң улус азыл-агый-ны хөгжүдериң алдыгы беш чыл пла-нының талазы-биле Директиваларың төлөвисилени танышпаш, сапог дааркычылары Директиваларың төлөвисилени боттарың азымыңаң чаа беш чылда дайыңың программаны кыл-дыр хүзөгөң алдышаа ону өөренип турар. Бо азылга Артем Русман идепкейлиг кирип, Директиваларың чедик азылчыларыңа хостуг шыктарыңа помчул берип турар.

Коммунистти партияң XX съезди-ниң күш-ажылчы бедик көртүгүлериң ужуракыр дөңс чоочун мастер бодунуң бугурулуң азымыңа хөй-ниипичи азыл-биле холбаштырың алган кызыл-маккай азылдап турар. Артем Русман съездиниң ажытыңар хүнүңгө чедир февраль айның бугурулуңе планың күтүсө-дүрүң хүзөгөң.

Чөөн-Хемчик районуң «Коммунистче орук» көдээ ажыл-агый артелиңде эш Сотпага удурткан 20 кижиге составтыг бригадала 1956—1957 өөредилге чымында колхозтуң болгаш школарың олар ыла-жын белеткен турар.

Бригада 2300 кубометр ийиң белеткээр планың. Ам 1720 кубометриң белеткен алган. Колхозчулар эштер Мийгар-оол, Сүмбүтөй, Лаз, Кавды-Доржу олар хүнде 4 кубометр топкал кагар планың бо—8 кубометр чедир хап турарлар. Ийиң белет-кениде азылдан турар колхозчулар орту-туңда култура-массалыг азыл чорутуп турар агитаторлар эштер Сүмбүү, Маашир-оол олар агиттууларын, эртуугу сабы-рымың доктаамал үндүрүп, бөсөдалары чорудуп турар.

Партияң XX съездиниң ажытыңар хүнүңгө чедир пландан дашаар 500 кубометр топкал кагар деп, бригаданың ежигүнери хүзөгөң алган.

Чөөн-Хемчик районуң «Октябрь 30 чымы» көдээ ажыл-агый артелиңде баш-таар чери тулуг азымыңа белеткеди дүргөдир орутуга-биле хову бригаданың болгаш мал фермаларың чамды азылдакчылары белетке азымыңаң кириген. Тулуг азымыңа белеткениде бригада 25 аят, 2 машина болгаш еске-даа чедик-херекселдер бижылганын-ган.

Бригада 2594 кубометр тулуг ийиң белеткээр планың, ам 2618 кубометриң кезең, орук агыңче үндүргөн болгаш колхоз-та школарың 1956—57 өөредилге чымында олар 420 кубометр оттулар ийиң хап тургускан.

Партияң XX съездинге алдар бол-дуруп, тулуг ийиңниң белеткени февраль айның бирги чартымында доозар орутуга-биле колхозчулар күчөңиңиң азылдап турарлар.

Тыва автономнуң областа хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орденнер болгаш „Иениң медалы“ медалдар-биле шаңнаар дугайында РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыгы

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президи-умунуң 1914 чылдың август 18-теги Чар-лымыңаң ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң мурундан шаңнаары болза.

Тос уругларны төрөөң болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Донган Чезар Байырова — Чөөн-Хемчик районуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчуу.
2. Сеферова Вуаба Имайловна — Каз-Хем районуң Федорова көдээ Советинде өг-бүлө ээси.

Тос уругларны төрөөң болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Вяткина Зинаида Степановна — Каз-Хем районуң Бүрөн-Асы көдээ Со-ветинде өг-бүлө ээси.
2. Куулар Чылбак Хунаева — Чада-на хоорайда өг-бүлө ээси.
3. Монгуш Хованма Кара-ооловна — Сүт-Хөл районуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчуу.
4. Монгуш Хуваа Мангыевна — Сүт-Хөл районуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчуу.
5. Ондар Көкөй-оол Донговна — Чөөн-Хемчик районуң «Искра» колхозунуң колхозчуу.
6. Сарыглар Молюкүй Чыртаоол — Сүт-Хөл районуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчуу.
7. Хертек Сержиң Апаидиевна — Бай-Тайга районуң Тээли суурда өг-бүлө ээси.

Чеди уругларны төрөөң болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Жидеева Вера Витальевна — Каз-Хем районуң «Кызыл туң» колхозунуң колхозчуу.
2. Миренюк Елена Васильевна — Сүт-

Хөл районуң Суг-Асы суурда өг-бүлө ээси.

3. Ондар Анзат Эреновна — Сүт-Хөл районуң Суг-Асы суурда өг-бүлө ээси.
4. Ооржак Чымыш Шыраповна — Сүт-Хөл районуң Жданов аттыг колхозунуң колхозчуу.
5. Путичова Лукерья Ивановна — Уугу-Хем районуң Торгалы көдээ Со-ветинде өг-бүлө ээси.
6. Сарыглар Бичеңей Ачтевна — Сүт-Хөл районуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчуу.
7. Сарыглар Хортуу Чыгаковна — Сүт-Хөл районуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчуу.
8. Томчат Ховалыг Бар-оол — Уугу-Хем районуң Маленков аттыг колхозунуң колхозчуу.
9. Ховалыг Мандырлы Чиктооловна — Чөөн-Хемчик районуң «Искра» колхозунуң колхозчуу.
10. Хомушчу Даныш Мидиповна — Бай-Тайга районуң Молотов аттыг колхозунуң колхозчуу.
11. Чончумача Домар Хурутевна — Каз-Хем районуң Хрущев аттыг колхозунуң колхозчуу.

Алды уругларны төрөөң болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Куаряшева Лепестыня Павловна — Каз-Хем районуң «Тилдеге» колхозунуң колхозчуу.
2. Куулар Көк Агыраковна — Чөөн-Хемчик районуң Базини аттыг колхозунуң колхозчуу.
3. Куулар Севилба Дипмиевна — Сүт-Хөл районуң Суг-Асы суурда өг-бүлө ээси.
4. Монгуш Ламалаа Базановна — Чөөн-Хемчик районуң «Искра» колхозунуң колхозчуу.
5. Монгуш Сырбан Дочаевна — Сүт-Хөл районуң Киров аттыг колхозунуң колхозчуу.
6. Монгуш Чатпыл Мөртүгөевна —

Чөөн-Хемчик районуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчуу.

7. Оолак Токпак Сатовна — Уугу-Хем районуң «СЭКП-ниң 19 съезди» аттыг колхозунуң колхозчуу.
8. Ондар Чымыш Доржуевна — Сүт-Хөл районуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчуу.
9. Ооржак Сунди Дамбаевна — Сүт-Хөл районуң Суг-Асы суурда өг-бүлө ээси.
10. Ооржак Сурут Сандыковна — Сүт-Хөл районуң Жданов аттыг колхозунуң колхозчуу.
11. Санчат-оол Далай Сендее — Уугу-Хем районуң Киров аттыг колхозунуң колхозчуу.
12. Сарыглар Сарыгбай Агаповна — Чадаана хоорайда өг-бүлө ээси.

Беш уругларны төрөөң болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. Баздыр Тама Туванчаковна — Каз-Хем районуң Хрущев аттыг колхозунуң колхозчуу.
2. Байыр-оол Серенмаз Манзырчыевна — СЭКП-ниң Уугу-Хем районуң азылдакчы.
3. Донган Бурунма Седиповна — Сүт-Хөл районуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчуу.
4. Итпик Ооржак Дижжиковна — Ша-гаан-Арыг хоорайда өг-бүлө ээси.
5. Калинин Елена Тимофеевна — Чадаана хоорайда эменге азылчы.
6. Куулар Шончалай Байыровна — Чөөн-Хемчик районуң «Коммунистче орук» колхозунуң колхозчуу.
7. Монгуш Көк-урут Эгеевна — Сүт-Хөл районуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчуу.
8. Монгуш Мангы Шыраповна — Чөөн-

Хемчик районуң «Искра» колхозунуң колхозчуу.

9. Монгуш Семж Бүрбү — Сүт-Хөл районуң «Сталинчы орук» колхозунуң колхозчуу.
10. Монгуш Хажыптаа Бүрбөевна — Сүт-Хөл районуң Суг-Асы суурда өг-бүлө ээси.
11. Ондар Даваз Данырновна — Сүт-Хөл районуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчуу.
12. Ондар Кудуйбан Лопсановна — Сүт-Хөл районуң Сталин аттыг колхозунуң колхоз

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Көдээ ажил-агыйны улам ыңай хөгжүдери дээш

СЭКП-ийн Каа-Хем райкомунун ийги плениуму болуп эрткен. Ол плениумга хөй активти бага келдирген. 1956 — 1960 чылдарда ССРЭ-ийн улус ажим-агыйн хөгжүдериин алдыгы беш чыл планынч талазы-биле СЭКП-ийн XX съездининч Директиваларының төлөвиленини дугайында партия райкомунун секретары эш Албанын илеткелни чугаалашкан.

Каа-Хем районун ажилчы чоннары бешин чыл планынын оонаалдарын күөсөдирне илепкейлиг киржи, азна боттарынын үгүн кырген болган СЭКП-ийн XX съездинин ажим-агый болган култура тургузушунун талазы-биле чаз-чаа чедикшинеринг уткуп турар деп, илеткелни чугаалашкан.

Эш Албан оон ынай бодунуң илеткелниге СЭКП ТК-ийн ажилдап кылган алдыгы беш чыл планынч талазы-биле партиянын XX съездининч Директиваларының төлөвилени болза, бистин чуртувустун оң чокуу үеде ажим-агый болган култура тургузушунун талазы-биле дайнычы программазы болуп турарын, Директиваларының төлөвилени партиянын сөүдүнде район иштинге ону чугаалажык көөрүңүз талазы-биле хуралдар колхозтарга, бүдүргөлөргө, МТС-ке, албан черлеринге болуп өрткөзүн, ол хуралдарга материалдык чагай чүдүдериңиз бүдүргүчүдери — колхозчулар, ажилчылар чаз-чаа бедиктен социалист хузааларыңизди, Директиваларының төлөвилени ижи-биле деттик, чүдүдүгү ден хузааларыңиз илеткелни чугаалашкан.

Директиваларының төлөвилени чугаалажык көрүп турар үеде районун беш чыл планынын талазы-биле сорулгалары бага көрдүңүз турган. Районун перфективниг хөгжүдериңиз талазы-биле беш чыл планында улуг сорулгалар салдыган. 1955 чыл-биле дөмөйлөргө, таразынч ишти

чылдызы 2,2 катап улгадыр. Тарылганынч ишти шөлү 85 хуу, тараа култураларынын—77 хуу, кукурузанын—100 хуу, картофелыңи—85 хуу, ногааларыңи—100 хуу немей өзери көрдүңүз турар.

Тараа болган картофель, ногаа култураларының жетүүнү бедиктеринч талазы-биле улуг сорулгалар бага көрдүңүз. Бир өсөс 1955 чылда районга тараа култураларының дүктүттү 10,5 центнер турган болза, 1960 чылда 16 центнер чедирги, ногаалардан 130 центнер, картофелден 150 центнер дүктүттү алдыры көрдүңүз турар.

Малдын баш санын өстүрүп, оң продуктулуун бедиктер талазы-биле бедиктен оонаалдар бага алдыган. 1955 чыл-биле дөмөйлөргө, 1960 чылда бүгү ишк малдын баш санын 50 хуу, төрүгү ишктерин барык ийи катап өстүрүп планнатынган. Ол ишкеш хөй, өшкү, хаваң бага күн аймаан өстүрүрүнч бедиктен оонаалдары алдыган. Мал ажилының продуктузу дүкка бедикер. 1960 чылда бир саар ишк бүдүргүдөн-не 1700 литр сүттү саар, хөй бүдүргүдөн-не 2,3 килограмм дүктү кыргын алдыр.

Оон-биле чергелештир чурт үлөштүрү сайырларының кемчелери планнатынган. Туугуш, чугай, бажмы черкеселдери, терге, шанак, ийи болган даараан хөл аймаа бүдүрери дыка улгадыр. Районун үлөштүрү комбинатының бүдүргө чехтери дыка калбарар болган амгы үенчи техника-биле деритивер.

«Тилзелге» колхозтун дарагын эш Зайцев бодунун саналыга малдын продуктулуун көүдөлдүр талазы-биле Директиваларга көрдүңүз оонаалдарыңиз ажим күөсөдир болурунч бүгү бодунар арталары колхозто барын чугаалашкан. Чижээ, мурнакчы сааччылар Толмаева, Кылина, Багай-оол олар октябрь 1-ден январь ай-

га чедир ишк бүдүргүдөн-не 350—450 литр сүттү саап алдынар.

Оон ийи эш Зайцев ишктер хунде ийи саарының ажимынын оонаал чугаалашкан. Колхоз күш-хүннерин быжыгалар кемчелерин ал, чамдык артык штаттарын кызырып, оон-биле күш-хүнүн үнелит болдуруп турарын бага чугаалашкан.

Молотов аттыг колхозтун дарагын эш Середкин мал ажилына механизацияны херегелеринч чугулашын чугаалашкан. Колхоз артык чылын кукурузаны хол-биле олуткан болган ол-ла арга-биле ажаап ап шыдашкан. Кукурузаның олутулганына болган ажаалдыктың үгөн чарыгдалар саап алган сүттүн бот-үнесин дыка улгадтырган дөмөйлөш, мал ажилына механизацияны чорудары бот-үнесин чигедр, ийчанган колхоз бүдүргөзине механизацияны чорударыне МТС-тин кичөөнгейин угландырының чугулашын ол чугаалашкан.

Алдыгы беш чыл планынч талазы-биле Директиваларының төлөвиленини чонунч културалыг бедиктер көрдүңүз талазы-биле улуг кемчелер көрдүңүз турарын районун култура кидининч артык чегелер эш Москаленко оонаал дөмөйлөш, колхоз, бүдүргө бүдүргө култураның одаларын калбартып тургузарыне калбартар дарагаларынын, бүдүргөлөргө уауру-тукудуларының кичөөнгейин угандырган.

Плениумунч ажилына СЭКП өбомуңуң бөрө кешкитүү, өбүктүсөмүңүң дарагын эш Чибба кырышкан болган санал берген.

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ийн улус ажим-агыйн хөгжүдериңиз алдыгы беш чыл планынч талазы-биле СЭКП-ийн XX съездининч Директиваларының чагыс илеткелниг деттик чүдүдүгүңиз доктаалды плениум хузааларыңиз.

C. ТАМБА.

«Диликчи» деп хана солун

Кымылдың мый заводунда партия өгө организациязы бодунуң органы «Диликчи» деп хана солунун ажилына уурулганын эвезен экигиткен. Хана солунун редколлегиязының составына партия болган комсомол организацияларының шымык билигит активчилери, бүдүргөчүлөр мурнакчылары шилеп кырген. Чижээ, хана солунун редакторунда заводтун мый дилдикчи эш С. Тамбаль үр үенчи иштинде ажилдап турар.

Ул хана солунун редколлегиязының составына үеички эш Галактионованы болган бызачын эш Чамзын немей кырген. Хана солунун ажилын организациязына оң редколлегиязының кемчелери илепкейлиг киржин, боттарының хузаалары тус-тус хузаажып алган ажилдап турарлар. Редколлегиянын кемчелери эштер Воронников болган Шурова олар хана солунга сатиралыг касырыла болуп «Бродячки» бага агитлестик үндүрүп, оларга материалдарын мергежидиңиз-биле организациялар турар. Редколлегиянын өсөс кемчелери: эш Галактионова дава солунун, «Бродячки» болган агитлестик материалдарын бижик машинаяна парлар турар, а эш Чамзы материалдарының чылдызын организациялар турар.

Ул хана солунун редколлегиязы ажил планын ай саналда чоталды, солунун номерлеринч каным-кандыг материалдарын кыргын, оларын кымыр бижкирени баш бурдугулар планнап, кол-кол материалдарын бижкир авторлар-биле харылдажып, сүмөлдөжү турар. Хана солунун ажилын мыйнч арга-биле организациялар чорук ул солунунч номер бүдүргүчү материалдарын шымырын дыка бедиктен.

Хана солунун редколлегиязының кемчелери болган бижкирелеринч чөвүлдү хуралдары доктаамал болуп турар. Хана солунун ажилын экижидеринче угандан чугула кол айтырыларын, а ол

ышкан хана солунга мурнуңа үгөн материалдарынч бедиктер, четпестерин ол чөвүлдү хуралдарга тодаргай чугаалажып турар.

Хана солунунч бижкирелери-биле ажилды экижидеринч түнөвилени, оон бижкирелеринч саны көүдөш, мый заводтун мурнакчы ажилчылары боттарының материалдарын бижкип турар апарган. Чижээ, чазымчы эш Пономарев, машиной эш Чернышова, бригадир эш Потылицын болган өсөс-лаа боттарының материалдарына заводтун ажилчыларының социалыг хузааларының болган бүдүргөчү планларының канчаар күөсетин турарын бижкип, а ол ишкеш ажилда четпестери шымырын илерити бижкип турарлар.

«Диликчи» арнында «Бистин мурнакчылары» деп тускай булуң бар. Бүдүргөчүлөр мурнакчыларын, олар боттарының күш-ажылы чедикшинеринч канымч арга-биле, канчаар ажилдап турган чедип ап турарын мыйа тодаргай чырыдып турар. Мурнакчыларының күш-ажылы чедикшинеринч тодаргай бижик материалдарын бүдүргөчүлөр чаз-чаа аргалары бүгү ажилчыларының ишкелди алдырына, күш-ажылыңиз бүдүргөчүлөр бедиктеринге дуулап турар.

Хана солунунч сөүлү номерлеринч бирөөнчеге «Дериг-хереселдери камнара» деп чүдүлү бригадир эш Потылицын бижкен. Алдыгыңиз ижи бүрүгү чөвөс-хереселдери камнары күргөңүңиз бүдүргөчүлөр ажилыңиз, а ол ишкеш ажилчыларының күш-ажылының бүдүргөчүлөр бедиктеринге, продукцияның бот-үнесин чигедринге кайы хире уауу жүрү-дуулашын эш Потылицын мый заводтун ажилчыларының четпестеринч тодаргай көргүзүп бижкөөс.

Заводтун бүдүргөчү ажилчыларын чырымды бижкири-биле холбарып култура-

амыралдык айтырыларыңиз дугайында тодаргай чиктеринг материалдар «Диликчи» арнында чырытылган турар. Ол хана солунга касырыла кылдыр үнүчү турар «Бродячки» бир номеринч сатирамы ажилдап чидик шүтүмчүлөдүгү материал турар. Заводтун ажилчылары турган Пономарев, Ифанова олар ажил шагын оонаал, аргаларын, күш-ажылыңиз сагыла-чурумун каржым-биле үрөп, бүгү ажилчыларының ортуңуңа багай сагаларын ишкелдери турганын ол шүтүмчүлөдүгү материалда бижкөөс «Диликчи» ол, дөмөштү шүтүмчүлөдүгү ботулар мый заводтун дирекция чери күш-ажылыңиз сагыла-чуртунуң грекчилерин ажилдап үндүргөс.

Ол дөргө, күш-ажылыңиз сагыла-чуртунуң грекчилеринге шымыг кемчелер болган күш-ажылыңиз медерелди дөү-биле көргөңүз бүгү ажилчыларга ол дөмөштү ижижиңиз болган.

Он ийи заводтун ажилчылары Турчанова, Доронин олар боттарының хузааларыңиз четпес күөсетин турарын хана солун шымыгын шүтүмчүлөдүгү, оң шүтүмчүлөдүгү ботулар заводтун дирекция чери ол ажилчыларының шымыгын сатынган. Оон соонда ол ажилчылар боттарының хузааларыңиз ак-сеткидиңиз күөсетин, эки ажилдап турар апарганнар.

«Бродячки» болган агитлестик ишканынч касырылгаларын организациялар хураайла бүдүргөчү болган албан черлеринч байланыга чөр-ле тааржы болуп. Ол практиканы хураайныч өсөс-лаа бүдүргөчүлөргө, албан организация болган өрөңдөчүлөр чедиктеринге хана солунуң ажилыңиз таарыштыр организациялар чугула.

Партияның өсөс агитациязының чугула херилеринч бирөөс болуп хана солунуң ажилын экижидери эржөкчү чугула.

Н. МИХАЙЛЕНКО.

Културалыг библиотека

Кымыл хоорай күөсөмүңүн културалыг чырыдышкы кидининч торпода урулдар библиотеканы школаларының болган школа назын чедип чорутуу урулдарының културалыг дыштанылганынч оода болу берген.

Библиотеканың артык чегелеринч комсомолчу Мария Григорьевна Неволлина ол ажилына 1952 чылдан эгелен ажилдашкан. Ону хоорайныч кайы-даа школаларының өөреникчилери билер.

Библиотеканы бот номнарыңиз хөй нуруузуңуң алым көсөкү үлөштүр-биле парлар бижкеш, ханада ажим чарлаан. Номчучулар келген ол даңкын боттарының таарышкан номнарын шилеп ап турар. Эш Неволлина номнар ап келген урулдарыңиз боттары-биле беселешкел, оларын баш кластарда өөренип турарын билеп алган, номнарын берип, солун номнарын сүмөлөп турар.

Школаларга тааржы чечен-чоталдык литератураының библиотеканы дөргө көргөсөс. Мында «Төрөн чурттуң төлөптүгү огу бол», «Ширин өңүк дугайында», «Бараан болукчу чүс хол», «Бир амдыралдык төөгүтү», «Кубик кырында кубик», «Партизан Лея Голуков», «Кымылдар», «Сонгу чүтөт» болган өсөс-лаа дыка хөй номнар бар.

Эш Неволлина, библиотеканы көрүштү болган културалыг байдалга тургускап. Номнар болган ном дөргөсөс полкарлар арым силит, бар номнар чыскаалыг болган номчучулардан келген номнарын доран-ла турар черлеринге салып турар. Библиотеканы 21000 ажим-бүрү номнар бар. Библиотеканы хунуңуң-не 20—25 урулдар номнарын ап турар болган доктаамал номчучу урулдарының саны 1395 кичи чеген. Оларын, иштинге номта мыак болган номчу хөй номчуп турар школалык хөй. Чижээ № 3 школада Лопсан Светлана, Гончаров Кола, № 2 школада Оюн Дүмбүт, № 10 школада Ошонин, № 1 школада Лукных болган өсөс-лаа.

Эш Неволлина артык чылын номчучулар конференцияны үш уаа чоруткан. Номнарын камыг эдилээр, хирелдирбес, оонааларас, орбас, алган номнарын айтыр хуузаалында дужаап турарын номчучуларга үргүлчү сүмөлөп, сагылдырып турар.

Бо библиотеканы беш чыл дүргүзүндө ажилдап келген үенде эш Неволлина 3225 чечен-чоталдык литература номнарын номчаан болган бодунуң чөкө номчочуларын, оң иланыңиз чечен-чоталдык литературага мыакшылыңиз бичиңи номчучуларга сонуурадып, чугаалап берип турар.

Библиотеканың ажилына көсөкү чедикшинеринч бар болза-ла, бичиңи номчучуларынч културалыг дыштанылганыңиз дүшпөйтүр турар. Библиотеканы бичиңи, номчучулар эрөс чөк.

Библиотеканың литература фондузү көүдөп, номчучуларынч саны өсүп турала-ла ажилчы чоннар депутаттарының Кымыл хоорай Совети, оң култура-чырыдышкы кидинч библиотеканы тускай бажмы-биле хандылар дугайында сагыш салбай турар. Бичиңи номчучуларынч културалыг негелдениңиз болган дыштанылганыңиз дүштүр урулдар библиотеканың тускай бажмынч тудар өйлөткөн.

Н. ОНГА.

Областың колхозтарында

ТУДУТА ИИ МУН КУБОМЕТР ВЯШ

Калинин аттыг көдээ ажим-агый артед тудуг талазы-биле Тес-Хем районда дөргө колхозтарынч бирөөс. Чурттага, култура-амырал болган бүдүргөчүлөргө тулгаларыңиз планын колхоз чыл бүрү күөсөдир келген, оң уламыңиз ол колхозтун төвү районда көрүштүгү суурларынч бирөөс кылдыр улам-ла калбарып турар. Ажилында чедикшинеринч быжыгалышкан, алдыгы беш чылдың баштайгы 1956 чылдында оон-даа бедик көргүзүлгелер болурунча колхозчулар чүтүкүлдү ажилдап турар. Сөүлү хунерге чедир тудуга ийи мун кубометр мышты белеткөөс болган 4,5 мун чүдүктөрүнч черинч агында болген, тудуг шөлдөргө сөөртүрүн массалыг чорудуп турар.

ДАГ ОДАРЛАРЫНДА

Каа-Хем районда «Стянинск орук» колхозтун мал чыл бүрү улам-ла көүдөп, чаа кыштагаларын, немелде олардын тургузарын негеп турар. Эрткен чылын Калбак-Дагта кыштаг организациялар хөй фермазының ажилчылары артель баштаар черинге сүмөлдөс.

Чептүгү айтырыгын дөргөс, байлак оларым Калбак-Дагта эки кажааларын болган малчыларга чурттага бажмынч чөгүрү өйүнө кылып дооскан. Ам мында колхозтун дүргүзүлгөчүлөрү мыйнч эш Сайын-Хөөгүн каларын турарын шунту төрүтү 800 хөй мөңдү, хур кыштагалар турар.

МАЛЫ ОЛДАП ЭГЕЛЭЭН

Аянтында «Комсомол 30 чылды» колхозтун мал массалыг оолдап турар. О. Дамба, М. Очур бага Серен-Доржу оларынч кыштагаларында чам мал хузаал алдырына таарышканы кажаалар, четчир мал чегери болган өсөс-лаа байдалдар хандырылган. Сөүлү хунерге чедир чүс ажим хөй төрөн, хураганнары мөңдү, эки доругуп турар.

Сут-баран фермаларында оң ажим инектер төрөн, багаларын эштер Очур, Шүкүлдүр олар тускай чегерил, ажаап турар. Малды хур кыштагалар, оң чам төлөк мөңдү камгалдап алыр чорус СЭКП-ийн XX съездинге магчыларының күш-ажылыңиз белээ болуп.

М. СЕДЕН.

Автомашинаны камныг эдилээрде чүну билип алза экил

Мен 1938 чылдан бээр чоталдык ажилдап келдим. Эрткен 18 чылдарыңиз дүргүзүндө чоталдык мергежияч өөренип ап, хөй-хөй бергелерин эрткен мен. Чылым кайы-даа үенде чоталдыкларга, иланыңиз чык машиназыңиз чоталдыкларын биче өсөс бергелерин ажим эртери таваржып турар. Ол кымылдар болган шымык чорусту, быжыг сагыла-чуруму болган улуг харымсалганы негеп турар. Бо бүгүн мен бодумунч үр чылдыгы практиктыг ажилымдан бүдүргөс мен.

Чоталдык кичиниң ажилыңиз чедикшинеринч үндениңиз — автомашинаны камныг эдилээрине болган оң кайы-даа үеде иделгидиңиз ажилдарыңиз чедип алдыры болуп. Автомашинаны камныг эдилээр дөш демиселге капитал септелге чокка чүс болган ийи чүс мун километринч өртөр дөш мурнакчы чоталдыкларынч эгелениңиз социалист чарышты калбартыр улуг ужур-дуулаш. Ол чарышма мен бага кирген мен.

1953 чылдың июльде «ЗИС-5» деп марканыңиз автомашинаны алган оң-биле капитал септелге чокка 130 мун километринч эртерин хузаалган мен. Коммунист партияның XX съездинге күш-ажылыңиз чаа чедикшинеринг ужуражык дөш ола машина-биле 200 мун километрин капитал септелге чокка эртерин хузаалган мен.

Алган хузаалганы ажил херек кырында боттарыңиз турар мен. «ЗИС-5» деп автомашинаны-биле 2 чыл 3 ай дүргүзүндө 100.270 километринч ортумак болган капитал септелге чокка эртим. Бо үенчи дүргүзүндө 118 мун тонна-километрин ажилдап кылыр планымын 197056 тонна-километр кылдыр күөсетим.

Автомашинаның септелгелеринг көрдүңиз 17518 рубльдин камгалганыңиз күргөңүз берген мен. Бо үенчи дүргүзүндө 5543 литр бензин болган автомашинаның реани дугуйларыңиз 9 комплекслери камнап алдыган. Оларынч өртөс 10 мун 421 рубль болуп. Бот-үнеси бир тонна-километрге планга ууру 28 копек чигедринч чедирин алган мен. Машинамыңиз техниктиг байдалы эки болган капитал септелге чокка ам-лаа каш мун километринч эртим болуп.

Мен бо чедикшинеринч үндениңиз күөсөс, ону канчап чедип алганымыңиз хөй-хөй эштер сонуурап турарлар. Ийчанган бо дугайынч доңчуу-биле чугаалап көрөй.

Мен ажилымыңиз чедикшинеринч үндениңиз бирөөс болза, камытып мурнуңа автомашинаның тургузуна мык кылдыр билеп ап, оң чаз-чаа чүдүлөр-биле үргүлчү байдып ап турарында болуп. Бодумунч практиктиг ажилыңиз мурнакчы чоталдыкларынч болган чарыкчыларынч ажилыңиз дүргүзүндө ажилдап турар мен.

Автомашинаны камныг эдилээрине оруктарыңиз болган областыңиз агаар бойдузунч байдалын шың өөренип көөрү чугула. Иланыңиз автомашиналарыңиз реани дугуйларыңиз камныг эдилээрине бо чорук улуг ужур-дуулаш. Машинамыңиз оруктун байдалын барымдалап чораш дүргөдөдүр. Дүргөн маңалымч чорачи хеверттер тормотоап болбас. Автомашинаның дугуйларыңиз оруктарыңиз байдалы барымдалап үдүрүп алдыры чугула.

Машинаны сонгу болган башкы көүртүргөңиз, руд башкарылганыңиз болган шарнир каттыжышканыңиз үзөшкениңиз техниктиг чурум ботулар чорудуп турган мен. Моторунч септелге таарыштырыла чигирелеринч ыкчалдыштеринч халымыңиз чирк черинге шың тургузарынч илгээр чугула. Ол чорук ишкелдикчинч үзөшкениңиз эки бажмышканы хандылар.

Автомашинаның септелгелеринч арзын уадыртыңиз чүс болган ийи чүс мунч чоталдыкларынч ажилымыңиз дүргүзүндө ажилдаш менчө дыка дуулашкан. Техниктиг көргөңүз бага № 1 болган 2 септелгелеринч чорударыңиз ботум киржи турар мен. Уреген азы эртижеринч эртеринч, ресорларынч болган өсөс-лаа кезектеринч октавай, харын оларынч аде кылдырган катап ажилдап турар мен.

Оон түнөвилениңиз автомашиналарыңиз септелгелеринч хуузаасы болган тус-тус кезектеринч элениңиз 2—3 катап улам, оон иштинч септелгеге турар хуузаасы дыка кылдырлар.

Үзөшкениңиз өй-шаанда шың чорударын автомашинаны камныг эдилээрине биче өсөс ролдугу. Масло эртелээр биле оңу дораш солугуру чугула. Бартерде маслонунч дениңиз үргүлчү хынал чорупур мен. Ол чорук өсөөр үенде азы култургай

баларыңиз кончуг чугула, чүте дөргө эвезен масло өсөөр үенде азы култургай бадарга картеринч кайы бир ийленче талазыңиз чайтыла бээр. Оон түнөвилениңиз масло чөк чөрдө ажилдап турар кол болган шатун подшипниктеринч дүргүзүңүзүңиз улгадыр, а оон кедересе өстөп болуп.

Эртижеринч маслонунч өңү кылаңиз сагылашмаар болуп. Улакчы хааржакта (коробка передача) болган сонгу көвүргөдө маслонунч чүте калган эржөкчү чугула апарга, тодаргайларга масло эртелээр, ийи дөмүр кескиндилери бар апарга билек солтур. Машинаны шың эдилээрине агаар арыгтаар хересел, иланыңиз ол чайгы үеде, дооңунг оруктарга, уауу ролдугу. Ийчанган мен агаар арыгтаар чылын үргүлчү аштап, оон шың ажилдарынч хайгаарп турар мен.

Шичдикчинч септелгелеринч тодаралды алдырыңиз болган септелгениңиз өй-шаанда кылдырыңиз улуг кичөөнгейинч алыры чугула. Кол болган шатун подшипниктеринч комометрге маслонунч бажмышыңиз кудулаарга ам дилдылар. Кол болган шатун подшипниктеринч арзын хос апарга комометрге маслонунч бажмышыңиз кудулаар бээр. Бир өсөс комометр бажмышыңиз үргүлчү өйүңиз кылдыр тургузуп турар болза, дыкшымыңиз 1500—2000 километр болган чорудар.

Моторунч цилиндрлеринде компрести хөмчөрү тускай хересел чөк болза, моторун машина долгаар туданыңиз дуузыңиз болган турган билеп алдыр. Долгаар тудала-биле поршня бүдүргүзү кыла долгаар болган туданы оожук шелеңдип турган цилиндрде компрести хынал көөр. Бир өсөс компрестиг күжү туданы 4—7 катап дөргөс тептер болза, компрестиңиз экил ол, а бир өсөс туду 2—3 катап дөргөс тевер болза компрестиңиз конкааны ол.

Ийдиңиз таварыңизда боттунч халымыңиз ужулган компрестиңиз чыткан чылдыгааныңиз тывар. Бартерде маслонунч чарыгдалыңиз көндүр чорук поршнянынч билеттеринч элениңиз айтып турар. Мен 30—40 мун километринч эртен сонда поршня билеттеринч солуп, клапаннары аштап турар мен. Поршняныңиз 61 мун километрин, ийиңиз сөрөсүңиз шестеринч болган бир улакчыны (цепельне) 85 мун километр эртен сонда соламан мен. Оон өсөс кезектеринч болган агрегаттары оларынч часпай турган мык хынал ап турар мен.

Машинаны техника талазы-биле бүтүн эдилээр болган моторунч бир дөсөс ажилдарыңиз чедип алдыры кыпар чүдүлү камныг чарыгдарының үндениңиз болуп. Бенинч куларга оон бичиңиз-даа төл болбас херек, бенинч дамчидар хозайкышты ботун тургузары чугула. Карбюратор шың эдилеп, оң таарыштырылганыңиз мотор оожук хөдөйлү турда кылдыр.

Бенинч чарыгалыңиз азы оң камнагалыңиз чүте карбюратордан болган оруктун байдалыңиз эвез, а харын тормос системаныңиз бүдүргөңиз болган «Шыңнап дугуйларыңиз таарыштыр үдүргөңиз» бага дамааржык. Бенинч камныг чарыгдарда машинаны хөдүн эртер дүргө болган хөдүн эртер оожук маңалды болбас. Шахта 50 километр хур дүргөзүңиз-биле чоругуру эң-не чогуучу болуп.

Мен ажилымыңиз чедикшинеринч дуулаш чүдүлөр доңчуу-биле чугаалаарга мыктыг. Ийчанган моон-биле кымыл чоталдыкларынч чедикшинеринч ажилыңиз шымык болуп турар АТБ-

